

НАВРУЗИНГИЗ ҚУТЛУФ БЎЛСИН, АЗИЗ ЮРТДОШЛАР!

Uzbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАВИЁТИ ВА САНЬЯТИ Haftalik gazeta 1956-yil 4-yanvardan chiqsa boshlagan e-mail: info@uzas.uz 2015-yil 20-mart № 12 (4307)

Алишер НАВОЙИ

НАВРУЗ ИЛА БАЙРАМ

Мувофиқ кийилар, бўлмиш магар Наврӯз ила байрам,
Чаман сарви ёшил хильъат, менинг сарви равоним ҳам.

Чаман сарви қолиб ҳайрон, менинг сарвим қилиб жавлон,
Анинг шайдоси бир дехқон, мунга шайдо бари олам.

Чаман сарви қолиб бебар, менинг сарвим бўлуб дилбар,
Ани ел айлабон музтар, бу елдин секретиб адҳам.

Қўнуб ул сарв уза булбул, чекиб гул шавқидин гулгул,
Бу сарв узра очилиб гул, анга тердин тушуб шабнам.

Қилиб оҳим сари парво, бўён майл этмадинг қатъо,
Сабодин, эй қади раъно, бўлур ҳам сарв гаҳ-гаҳ ҳам.

Бу боғ ичра май, эй соқий ки, бормен асру муштоқи,
Ки анда сарв ҳам бокий эмас, гул аҳди ҳам маҳкам.

Навоий, куйин эт манзил, юзу қадига бўл мойил,
Ки боғ этмас сени хушдил, гулу сарв айламас хуррам.

БОЙЧЕЧАК БАҲОР-БАҲОР ОЧИЛАДИ...

Фасллар келинчаги бўлмиш баҳорда бутун
борлик ила қўнгилларимиз ҳам гуллайди. Уйғо-
ниш фасли гўё барча қалбларни үйғотишга
кодирдек тулоади.

Мана шу фаслда болалигим баҳорини тез-тез ёдга
оламан. Қўлламнинг илк кунлариданоқ яланг оёқ қир-
адирларга чопардик. Яшил кенгиллардан завъ олиш
мақсадидаги жўралар билан биргилалика дала-дашт-
ларда югурадир, варрак учирардик кувлашмачоғу
беркинмачоқ ўйнардик. Баҳорининг муаттар ифоро
димогларни китиқларди. Бу танимизга, дилимизга
ғайритешибий бир кувват багишларди.

Айниска, баҳорининг ила даракчики бойчечак тे-
риш бизнинг энг севимли машғулотларимиздан
биралига ёлананди. Уни териб "бойчечак" қўшиғи-
ни айтишининг завъу шавкини хеч нарсага қўши-
лаб бўлмайди. Шунинг учун кишлоқ болалари бу
дамларни орзиқиб кутишади. Гуллар очилиши
билан бир дастасини териб олиб хонадонмана-хо-
надон юриб бу қўшиғи куйлашади. Бу болак-
лар ҳам худди бойчечакларга ўхшаб баҳорнинг
элчилариди:

Бойчечак баҳор-баҳор очиласи,
Оёғимиз тагларига сочилади.

Хозир ҳам қўшиғи эслаяпману дилим орзиқиб
кетмоқда. Шу тобда, баҳорининг айни шундай гўзал
дамларida болага айланниб адирга боргим, бир дас-

та бойчечак тергим ва шу қўшиғи куйлагим келә-
тири. Ахир, бу қўшиқ ота-боболаримиздан мерос:

**Бойчечак айтган билан тўямызми,
Илгариги касбимизни қўямызми...**

Баҳор хабарини келтирганлари учун қалби эз-
гулика тўлган ҳар инсон болажонларга дарҳол ши-
ринликлар улашган, меҳмон қилган. Баҳор таом-
лари бўлмиш сумалак ялатган. Ёки
дастархонга кўксомса, кўкчувара
кўйган. Кейинчалик талабалик пай-
тимда ўзга вилоятлардан дўстлар

ортиридим. Ва илк марта бу қўшиқнинг баъзи ви-
лоятларда ўзғартирилган ҳолда, яъни мукаддас

рўза ойларida куйлашишини ҳам билиб олдим.

**Шу уйнинг орқасидан ой кўринар,
Шул уйнинг эгалари бой кўринар.**

Энди ўйлаб қарасам, бу қўшиқда эзгу орзу-
лар, эзгу тилаклар, эзгу ниятлар ўз ифодасини
топган экан. Бола бўлсан ҳам қайси хонадонга
янги келин тушганлигига ақлимиш етар экан. Ша-
хонадонга борсан қўшиғимиз мавзуси ҳам шун-
га яраша бўларди:

**Бойчечак айтиб келдик эшигингизга,
Кўчкордай ўғил берсин бешингингизга.**

Наврӯз бугун, Наврӯз бугун!
Янгажонлар, Наврӯз бугун.

Тоғ сувлари маржон-маржон,
Тўлқинлардан ер-кўк ларzon,
Колмасин-еъ дилда армон,
Наврӯз бугун, Наврӯз бугун!

Баҳор саси қирни тутсии,
Умрингизни толе кучсии,
Варрагингиз баланд учсин,
Наврӯз бугун, Наврӯз бугун!

Гуллар унар куртаклардан,
Қўнгил яйтар тилаклардан,
Меҳр тошар юраллардан,
Наврӯз бугун, Наврӯз бугун!

Ширин жонлар, Наврӯз бугун.
Мирнӯлат МИРЗО

Ифтихор

Буни эшитган хонадон соҳиблари набира
қўриш истаги, келинчаклар фарзанд кўриш ор-
зуси билан кўлларига илинган яхши нарсалар-
ни болаларга тортиқ этишарди. Биз учун улар-
дан олган ширинликлар, егуликлар шундай лаз-
затли туюлардики...

Кекса отахону онахонлар биз болаларнинг кўлла-
ридаги бойчечакдан бир донасини олиб, бошли-
ри узра айлантирадилар. Ва кўлларини дуога
очиб, шундай ният қилардилар: "Илоҳим, кейнинг
кўкламларга ҳам эсон-омон етайлик. Юртимиз
тич, осмонимиз мусаффо бўлсин. Мана шу бола-
клилар ҳам эртага униб-усиб юртингиз ва элнинг
корига ярайдиган инсонлар бўлиб улгайшсин".

Биз уларнинг кўзларидаги олам-жаҳон ҳайрату

хаяжонни кўриб кўнглимиз осмон ҳадар
юқсаларди. Биз борлигимиз учун ҳам
баҳор келганден қалбимиз фарҳ-ифти-
хорга тўларди. Азиз болажонлар, бу

қўшиқни сиз ҳам айтингизлар. Ахир, шу қўшиқ са-
баб кексаларнинг дуосини оласиз. Киру адирга
чиқа олмайдиган каријалар димонига баҳор бўйлар-
ни келтирасиз.

Айт! Бойчечак қўшиғини ҳайқириб, жўшиб
айт. Биз катталарага, ёши улуг кексаларга бо-
лаликнинг ўйинқароқ дамларини тақор-тақор

ёдга олиш имконини бериш учун ҳам айт.

Баҳорнинг энг гўзал байрами Наврӯз якин-
лигини эслатиш учун ҳам айт. Унутма, бойчечак
чиқа қўшиғи — тинчлик қўшиғидир. Бу қўшиқни

оламга тинчлиги омонлик тилаш учун ҳам айт,
болам, бойчечак қўшиғини, айт...

БИЛДИРИШ

Шу йилнинг 24 марта сесанба куни соат 15.00да Ўзбекистон Ёзувчилар
уюшмаси Мажлислар залида Наср кенгашининг йиллик ҳисобот йигилиши
шундай тақизилади.

26 марта пайшанба куни соат 15.00да Танқид ва адабиётшунослик кен-
гашининг йиллик ҳисобот йигилиши шундай тақизилади.

31 марта сесанба куни соат 11.00да Болалар ва ўсмирилар адабиёти
кенгашининг йиллик ҳисобот йигилиши шундай тақизилади.

31 марта сесанба куни соат 15.00да Драматургия кенгашининг йиллик
ҳисобот йигилиши шундай тақизилади.

Йигилишга шоир-ёзувчилар, адабиётшунос олимлар, ёш ижодкорлар
ва барча қизиқанлар таклиф этилади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси

Сайлов — 2015

САЙЛОВДА ЁШЛАР ФАОЛ ИШТИРОК ЭТАДИ

Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси томонидан сайловчиларни мамлакатимиз сайлов қонунчилигига киритилган ўзғартишлар, 29 марта куни бўладиган Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловига тайёргарлик ву уни ўтказишга оид жарабари билан танишириши мажсадида тушунтириш-тарбибот тадбирлари ташкил этилимоқда. Шундай тадбирлардан бирни Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетида ўтказилди.

Унда Ўзбекистон Республикаси
Олий Мажлиси Конунчилик палатаси
депутатлари К.Жўраев, Н.Мухторов,
Олий ва ўрта маҳсус таълим вазирлиги бошвари М.Комилов,
университет проректори Б.Зокиров
ва бошқалар мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чукурлашириш ва фуқаролик жамиятини ри-
вожлантиришда ёшлар ҳал қилувчи
кунингини таъкидлайди.

Мамлакатимизда демократия та-
блар ва ҳалқаро стандартларга мос
сайлов тизими шакллантирилди. Сай-
ловларга тайёргарлик кўриш ва уни
юқори савида ўтказиш, фуқаролар,
жумладан, ёшларнинг сайлов ҳуқуқларини
тўла амалга ошириши учун шарт-шароит
борасидаги оширишини таъкидлайди.

Марказий сайлов комиссияси ва
"Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати
хамкорлиги ўтказилётган тадбирларда
йигит-қизлар миллий сайлов
тизимини демократлашириш, сай-
ловни очиқлик ва ошкоралик таомон-
лилар асосида ўтказилётган ҳар-
диги ислоҳотларни мазмун-моҳияти билан атрофлича таниширилаётir.

— Мамлакатимиз ҳаётидаги мухим
ижтимоий-сиёсий тадбирда иштирок
етишнинг масъулиятини хозирдан чу-
кур хис этмоқдамиз, — дейди тала-
ба Мансур Ражабов. — Университе-
тимизда ташкил этилаётган "Сенинг
овоизинг ҳал қилувчи кучга эга" мав-
зузидаги ахборот соатларида кўп-
партияйвийлик асосида ўтказилёт-
ган сайловнинг моҳияти, уни юқори
савида ўтказиш учун яратилётган
шарт-шароит ҳақида етари-

маълумот олиб, Конституция ва сай-
лов қонунчилигигизга доир билим-
мизни янада бойитмоқдамиз. Бу
бўлажак сайловда фаол фуқаролик
позициямизни эркин намоён этишига
ёрдам беради.

— Университетимизда бу йилги
 сайловининг аҳамияти, сайлов қонун-
чилиги билан таниширишига қаратил-
ган кўплаб тадбирлар ташкил этили-
моқда, — дейди талаба Дурдана Са-
форова. — Президент сайловида илк
боғ овоз бераман. Бу мен учун ўта
ҳаяжонли. Зоро, сайловда ўзим тан-
лаган номзодга овоз бериши мам-
лакатимиз тақдирли, ҳаётимиз фаро-
вонлигига овоз бериши эканини дил-
дан хис кимоқдаман.

Тадбирда Президент сайловида
фаол иштирок этиш ҳар бир фуқаро-
лининг конституцияий ҳуқуки экани,
мамлакатимизда ўз мустакил фикри
ва ҳаётимиз позициясига таянган ҳолда
муносибномзодга овоз бериши конун
билимларни афзалиштаришади.
Талабалар ўзларини кизиқтирган са-
волларга мутахассислардан жавоб
олди.

Дилшод КАРИМОВ,
ЎзА мухбири

Кўнил яйғар

Киши чекинди йиглаб дилхун,
Шағақларнинг ранги гулгун,
Чечакларни кўзга суринг,
Наврӯз бугун, Наврӯз бугун!

Момоҷонлар, Наврӯз бугун.

Баҳор саси қирни тутсии,
Умрингизни толе кучсии,
Варрагингиз баланд учсин,
Наврӯз бугун, Наврӯз бугун!

Болажонлар, Наврӯз бугун.

Тол баргаги — соч сунбули,
Тўқилмоқда ўрик гули,
Қўнглингизда ажаб гулу,

Иқбол МИРЗО,
Ўзбекистон халқ шоири

Ҳмидим ҳегаклари

МУНОСИБ БҮЛ

Боболарга муносиб бўл, боболарга!
Олам ахлини уйғотган даҳоларга.
Оқкан дарё оқар, кўшил дарёларга,
Боболарга муносиб бўл, боболарга!

Боболаринг от ўйнатиб дунё кезган,
Муҳтожларга муруватли кўлини чўзган,
Улугбеклар от устида юлдуз узган,
Боболарга муносиб бўл, боболарга!

Гул бўлса гар ўз даласин гули бўлган,
Кул бўлса гар ўз кўнглининг кули бўлган.
Бу кўнгилда Ватан бўлган, эли бўлган,
Боболарга муносиб бўл, боболарга!

Навоийнинг навосига тўлган дунё,
Сино маҳамидан одам бўлган дунё,
Амир Темур кулса – баҳти кулган дунё,
Боболарга муносиб бўл, боболарга!

Қорақўзим, гард кўнмасин кўз-кошинга,
Суяч керак бўлса, суюн юртдошинга,
Ишон факат ўз юргинта, Ўргобошинита!
Боболарга муносиб бўл, боболарга!

АСРАГИЛ

Капалак ўзин урмас ҳароратсиз шульага,
Чигиртка ҳам жўр бўлсан бегона ашулага.
Нурдек қадим қонинг бор,
Доруғинг бор, шонинг бор,
Бўй берман чалажаноб ёки чаламулла.

Кабл қўргонин чечаги – пок инятни асрагил,
Ўзни, ўзликни, миллат, миллиятни асрагил!

Боласин ўйламаган кумурска ё күп қайда?
Бешикнинг дук-дукидек юракка товуш қайда?
Ўзбекка ор маъноди,
Ибо-ҳаё – кўзу қони,
Гурурсиз Бек қайдаю ибосиз Кумуш қайда?

Юрагинг тумор бўлсан, кутлуғ ҳатни асрагил,
Ўзни, ўзликни, миллат, миллиятни асрагил!

Отасини унугтан, иблис этагин тутган,
Кутса ҳат-ҳабар эмас, нафси маҳам кутган,
Бетизгин, салт, бежилов,
Ўзига ҳам ўзи ёв,

Рабинданрат Тагорнинг отаси Махариши Дебендранат 14 нафар фарзанд кўрган брахман бўлиб, ўзига тўк ҳонадон соҳиби эди. Кенжя фарзанд, яъни бўлгуси ёзувчи 14 ёшга етганида, волидай мухтараси Сарада Девидан жудо бўлди. Онасининг ўлимидан сўнг ўсмир йигит ўзини ёлғизлангандек ҳис қилас, ҳеч ким билан гапланимас, кўнгил кечинмаларини оқ қоғозга шеърий мисраларда тўкари.

Саккиз ёшидан бошлаб қўлига қалам олган йигитча кейинчалик, ўзига дунё миқёсидаги нуфузли Нобел мукофоти насиб этишини ётимол билган, балки билмаган. Ёзувчининг бу муваффақиятни кўлга киритишида оиласлав мухитдаги баркорорлик билан бирга ўндағи илм-маърифатла ташнилак, Европа давлатларига ўшиштаган саёҳати катта рол ўйнади. Айниқса, инглиз рассоми Уилям Ротенстайн, 1923 йилда Нобел мукофоти сазовор бўлган ирланд шоини

ХИНД

ХАЛҚИНИНГ ТИМСОЛИ

ри ва драматурги Уилям Батлер Йитс билан дўстлашув адид ижодининг янгидан янги кирралари кўзга ташланишида мухим аҳамиятга эга бўлди. 1913 йилнинг 6 майда жиҳия Индира Дебига мактуб йўллаган адид ўз ижодига нисбатан ҳурмат-эҳтиром билан муносабатда бўлаётган европалар кусусида шундай ёзди: "Сен "Гитанхали" ("Бахшида кўшиклир")нинг инглиз тилига килинган таржимаси билан танишмадинг. Агар мен инглизнан мукаммал била туриб, шундай шеър ёзиша уринсан ҳам, бу қадар чиройли сатрларни бита олмаган бўлардим. Инглизлар менинг бир пиёла чой ичишга таклиф қисла, азбарой уларга нисбатан ҳурмат-эҳтиромим чексизлигини кўрсатиш учун ҳам бора-ман. Менинг инглиз тилида ижод

рола адабиёти ва маданиятини кораламас, аксичча Фарб маданиятининг илғор ва ўлмас меросини илҳом манба, деб билир эди. Бу даврга келиб бенгал зиёлилари ўртасида ҳурмат-этибор топа билган адид Европа саёҳатидан сўнг ўзининг 50 йиллигини тантанали равишда нишонланишига қаршилик билдира олмади. Ўша йилнинг 28 январида Бенгалия адабиёт академияси Калкутта шаҳрида Тагорнинг ярим асрлик ҳаётiga бағишиланган тантанали маросин тарихий ходиса бўлиб колди.

Шоир шеър ва ҳикояларини Хиндистон нашрларида эълон килиши билан кифояланмай, европалик дўст-бирордлари кўмагидаги инглиз, немис, француз тилларига ўтириш ва чоп этиши масаласига ҳам ётибор қаратди. Адид

и дунё миқёсида ётироф этилишига ишора сезилганинг Илмий Батлер Йитс "Гитанхали"-ни хинд тилидан инглизчага ўтириб, Тагор ижодига нисбатан Европа жамоатчилигига катта қизиқи ўтого олди.

Энг нуфузли инглиз вақти матбуоти – "Ким бу ким" нашрнинг 1913 йил декабр ойи сонида Тагорнинг Нобел мукофоти билан тақдирланганни оламшумул воеқа сифатидаги мавзуда ўзига бўлса, "Кембриж инглиз адабиёти тархи"нинг 1916 йилда босилган 14-жилдидаги инглиз ва хинд адаблари ўртасидаги дўстона алкалар тўғрисида ҳикоя қилинади. Ҳар иккала даврий нашрда хинд адабининг ўзига хос жиҳатларига ўнчак саҳро берилади. Шантиникетонда яшётган шоирнинг ўнчак мунасабати оламайдиган

и дунё миқёсида ётироф этилишига ишора сезилганинг Илмий Батлер Йитс "Гитанхали"-ни хинд тилидан инглизчага ўтириб, Тагор ижодига нисбатан Европа жамоатчилигига катта қизиқи ўтого олди.

Хар баҳор дунёга сочиб меҳрингни, Чечаклар ундириб келавер, Наврӯз!

Она тўпроқ бағрин тўлдириб пурга, Оламни кулдириб келавер, Наврӯз!

Энг инглиз юрагида сендан мұқаллас, Сендан-да азалий қадрият йўқдир, Озод юргон мусаффо бўлсан, Бундан олий ният ва неъмат йўқдир!

Бободеҳон сирли энтиқиши билан, Олис-олисларга ташлайти назар.

Күшларнинг чуғури, сувлар шиври – Хорғин кин-солған дил чигилиц ёзар.

Мехр-муҳаббатта оши момолар

Ёшлика қайтгандай айтишар ўлан.

Дуғорй боболар шукронасида,

Тилаклар муштарак қисматинг билан.

Инсонлар умрига чанг солган зулм,
Сени-да маломат ўқига тутиб,
Оламни, ганж-зарни кўмди-ю, аммо
Сени кетолмади бу замин ютиб...

Хар баҳор дунёга сочиб меҳрингни, Чечаклар ундириб келавер, Наврӯз!

Она тўпроқ бағрин тўлдириб пурга, Оламни кулдириб келавер, Наврӯз!

Энг инглиз юрагида сендан мұқаллас, Сендан-да азалий қадрият йўқдир, Озод юргон мусаффо бўлсан, Бундан олий ният ва неъмат йўқдир!

ХУРШИДА

НАЙСОН

Юраклар умидвор тафтингдан, Наврӯз,
Тилаклар сочилар далаларингдан.
Зўёға бурканар бу кўхна олам,
Нафосат яралар лолаларингдан.

Бободеҳон сирли энтиқиши билан,
Олис-олисларга ташлайти назар.

Күшларнинг чуғури, сувлар шиври –

Хорғин кин-солған дил чигилиц ёзар.

Мехр-муҳаббатта оши момолар

Ёшлика қайтгандай айтишар ўлан.

Дуғорй боболар шукронасида,

Тилаклар муштарак қисматинг билан.

2015 йил 20 март, № 12 (4307)

О, баҳор!

Ўзинсан ҳәётбахши Масиҳ,
Чўпни жонлантирган сехргар ўзинг.
Сен менга Худонинг дўстлик тухфаси,
Томиримга туташ чилвир илдизинг.

Бойчечакдан олдин очилган қизлар
Кўнгамдан ўтаркан таратиб ифор,
Қонимда жиҳирлар гулшакл ҳислар,
Бахтиими кўргандек бўламан тақор.

Гўё ҳализамон келар ҳуҳхабар,
Ошиқ ўсмир каби тараддудмандан.
Юрагим қаттиқроқ урса ҳар сафар
Эшикка қарайман, кулоқ тутаман.

Умидим чечаги чаманингда жам,
Тасалли берурсан ўксик дилимга.
Бўйчаган ғумбакка беркинади кам,
Табриклар йўллайман ўйқ севилимга.

Ичимга ютаман кўзёшларимни,
Эрйиди юрагим бошидаги қор.
Агар келмай турсанг синааб саримни,
Мен ўзимни ёнингда аллаб яшадим.

Уфқда кўринса куш, ҳабар кутдим,
Атай сизни кўрдим туш, ҳабар кутдим,
Сиздан дарак кутдим, ҳуҳхабар кутдим,
Мен ўзимни шундай аллаб яшадим.

Эй дил, ўйл сунгига сафо бор дедим,
Билки, қизларда ҳам вафо бор дедим,
У гўзл бўлса-да, вафодор дедим,
Мен ўзимни шундай аллаб яшадим.

Давраларнинг тули мен эмас, бошка,
Давронинг булбули мен эмас, бошка,
Ичкиликнинг кули мен эмас, бошка,
Мен ўзимни шундай аллаб яшадим.

Жоним гарилитиган англаб яшадим,
Ташламаганин мен таилаб яшадим,
Эштимм келганинг айтдим ўзимга,
Мен ўзимни шундай аллаб яшадим.

Ёлғончи дунёга рост сўзларинг хайф,
Ёлғондан завқ топдим, чиндан топдим кайф.
Алданган бўлсаниз ўзингизда айб,
Мен ўзимни шундай аллаб яшадим.

ҚИЗИМ КУМУШОЙ

Менг олтин нима, менга нима дур?
Баридан аълосан, қизим Кумушой.
Ёруг дунё нима, олам нимадир?
Қарогим гавҳари – кўзим Кумушой.

Кулсанг ёришида зимистон хонам,
Хизматнинг ҳозир онангу онам.
Ягона ҳудойим берган-яғонам,
Ийласанг, ёш ювар юзим, Кумушой.

Кулгинг кумун бўлса, ҳуҳхабар тўлиной,
Кечалар узанинг силар қўлинг ой.
Кўш хизматнингда, соиди кулинг ой,
Юлдузчалар тизим-тизим, Кумушой.

Сен дунёга келдинг, дунё хуш бўлди,
Ёмон кунлар колди, эски туш бўлди.
Жужуқинам, нега қўлинг мунт бўлди?
Менинг айтольмаган сўзим, Кумушой!

УМИДИМ БОР

Умидим бор, алл қадди
ниҳолнидан умидим бор,
Латофатда, малоҳатда
камолингдан умидим бор.

дунёни шундай бор, алл қадди
ниҳолнидан умидим бор, Ҳудонинг
кўрмасам бўлмас", "Кўнгил", "Азар жаснат
кўкда бўлса", "Сизни кўйлайман", "Айтгил,
дўстим нима қилдик Ватан учун" сингари
шебринг тўпламлари чон этилган.

Дилноза МУРОДОВА

УФҚКА ТАШЛАНГАН КҮПРИК

Ўзбекистон Қаҳрамони, Ҳалқ шоири Абдулла Ориповнинг "Истиқлол манзаралари" асари ўзбек достончилигидаги тамомила янги ҳодиса. Бу янтилик нималарда кўринади? Биринчидан, достонни ёзида шоир лиро-эпик поэзияда бир оз унитла бошлаган ҳалқона қиссангайлигига услубини ташлаган. Муаллифнинг ўзи буни қуйидагича изоҳлайди: "...ушбу тизмаларимда ўзим гувоҳ бўлган кўпгина ҳәстий воқеаларнинг айримларини қаламга олдим, холос. Бу ўринда менга ҳалқона оҳанг ва қиссангайлик мароқли туолди".

Иккинчидан, "Йигрма йил", "Тоғлар ҳикояси", "Ўзбек иши", "Мурунтов", "Элобод", "Камчик донови", "Имом Бухорий", "Женева" сарлавҳалири билан берилган саккиз манзара орқали яхлит ҳолда ҳалқимиз ҳәтида истиқлолгача ва мустақиллик йилларида кўрган зиддиятлару юксалишар, алоҳида шахслар ва миллат руҳиятидаги эврилишлар киёсий аспектда бетакор поэтик талқин этилган. Улар алоҳидан алоҳида олинганда ҳам ўзига хос тугал бадиий қашfiёт булган сингари, яхлит ҳолда ҳам оригиналро лироизги ходиса мавқеяга кўтарилган.

"Йигрма йил" деб номланган бидорни манзарада истиқлолнинг осон кечмаган йигирма йиллик тархи воқелининг бевосита гувоҳи бўлган ижодкор қалбу шуридан ўтказилиб назмга солинган. Муҳими, ҳар бир мисрада шеъриятга узот шоирнинг ўзи кўйган талаб — бетакор мазмун, гўзл ташбех, сирли руҳ ўйнлиги кузатилиди. Вокелинка чинакам шоирони нигоҳ солинади. Ходисаларнинг бошқалар илғаси кийин бўлган жihatлari ёркин образ, тутилмаган ташбех орқали санъаткорона ифодаланади. Шоир истиқлолни ҳалқимизнинг энг муқаддас тўйгулари билан боғлади. Муборак сафарга отландик, муродга етган кишининг юраги дард, алам, армонлардан фориг бўлганинга сингари мустақиллик ҳам она ҳалқимиз учун жон кадар, иймон кадар азиз. Унинг ўткуларини кўрганда, одамнинг дарди ариди, армону аламлар орта коплади: "Йигрма йил йўл босиб Маккага етган каби. Юраклардан дард, алам, Армонлар кетган каби".

Муаллиф ба улуғ санани шунча йил тинмай хикмат конини қазған шоирнинг шоҳ асарини ёзишига киёслайди. Бундай тутилмаган ташбехлар кейинги мисраларда кетма-кет келади: "Кўй етмас ўчкіларга қадаландар, кетағандек түғ-ялов", "Ёки эккан ниҳолинг айлангандек чинорга, номанг етиб боргандек олисдаги ниғорага". Бирин алпинист, бирин боғбон, яна бирин эса ёшик орзу-армонларининг ушалишига киёс. Орзу бўлгандан энг улуғ орузинг, армон бўлгандан ҳам чўнг армоннинг рўйби бу. Бу ташбехлар замидарида ҳоҳ ижодкор, хоҳ алпинист, хоҳ боғбон —

Осонгина ёришилмаган мустақилликка. Уни кўз қорачигидек асрар, мустаҳкамлаш, келажак авлодга заха етказмаган ҳолда топшириш — мурқак жарайён: "Жой талашар муттасил Оқшом билан саҳар ҳам. Дуч келгайдир ҳаммиша Зафар билан хатар ҳам". Оқшом ва саҳар, зафар ва хатар антномларни ифодалаган тазод орқали ана шу зиддият бор кўлами билан тасвirlangan. Ҳар бир ташбех, истиора, разм, тимсол мазкур зиддиятларни жада теран, аввалиндан да таъсиричан ифодалашга хизмат килган. Мана бу мисралар эса, бадиий нияти талқини учун шоир хаёлга бехос келиши кийин бўлган кўслирга мурожаат этганини ўтлатишга олиб бориб, бузонгинг кўрсатади:

Арслонларнинг наъраси
Кутку солса басма-бас.
Сувараклар аҳли ҳам
Тинч турганимас бир нафас.

Арслон ва суварак — йигирма йиллик тархининг мураккаб ва зиддиятли кечганини шоир ана шундай тутилмаган кўслир, фикр ва тўйулар галәни орқали ифодалайди. Довонлардан шу таҳлил голиб ўтган бу "карронинг" бисотида асл башар зосози, аждодлар армению авлодлар муддаси "борлиги", шу боси унинг ўйлуни тўсими имконисиз эканни маҳорат билан тасвirlайдi.

Достондаги иккичи манзара — "Тоғлар ҳикояси". Тоғ дегани шунчаки томошабон жой бўлмаганидек, тоғликларнинг егани нуқул болу мой эмаслиги, уларнинг молига мудом шоқолу бўри шерниклини қилиши тасвири орқали бу ерларда тириклик ўтказиш оғир бўлгани ифодаланган. Ўтган замондаги бу йигирманда тоғликларга ёрдам кўрсатилмас бўлмаслиги айтилиб, таклиф сўралади. Туричча тақлифлар айтилади: довонга янги шоҳир илип, ёнди қизи бурчак ташкил этиши; бўриларга копкон кўйиш; чойхона, кўпrik, шийлон курилишини бошлаш. Шеър шунинг учун шеър, шоир шоирни шоир, унди ҳар бир детал замонига олам-олам маъно юклайди. На ҳалқа, на собик тузум раҳнамоларининг ўзига бирор нафи бўлмаган юкоридагига ўхшаш тақлифлар — шўроларнинг хәйт мантиғига эид фолиоитига ишора. Охир кўра-писа кўн кўттарган бир чўпон: "Кайдадир таппи эмас, газ ёнрармиш ўчоқда", деган гапни айтиб юборади. Шунда мажнисни ўр тўлкин олади, баъзилар эса қаҳ-қаҳ уриб, корини чантаглаб колади. Улар фикрича, чўпоннинг гали ақлага мувоғиқ эмас: "Ўтвомида газ гўё шамолдай елсин, дейди. Кўйиб берсанг, тогларга поезд ҳам келсин, дейди".

Алкисса, бечора чўпон лоғича чиқади. Бирок "Гоҳида бир дакиқа асрларга тенг" бўлиши ҳам мумкин экан. Сал ўтмад "Замонлар ҷеврildi, ёлғон кетиб ёлғонга, рост роста зериди". Оқибатда "ўчокларда ловуллаб газлар ёна бошлади. Келинчлар тапланин бир чекага ташлади". Бу ҳам майли: "Мўйизига атайсизми, Туш дейсизми — фарқи кам. Бир куни дeng тогларга Кирib келди поезд ҳам". Натижада, ўтидан кулганлар ўтова келиб, чўпонни учун шоир хаёлга бехос келиши кийин бўлган кўслирга мурожаат этганини ўтлатишга олиб бориб, бузонгинг кўрсатади:

Ҳамза Имонбердиев қисқа умри мобайнида ёзган «Кувноқлар кувончи», «Шоколадхўрлар», «Ғаройиб пуфак», «Кулгу шаҳарчаси», «Лофчилар алдоқчилар», «Бир кунлик мўъжиза» каби китоблар шоирнинг маънавий ҳәтигини давом эттиримоди. Улардаги шетр-эртаклар буғунти кунда мактаб дарслилари ва қўшимча алабиётлар саҳифаларидан ҳам жой олиб, болжонларнинг баркамол тарбия топнишида хизмат қилаёттани аҳамиятлариди.

Илк китоби «Кувноқлар кувончи»даги шеърларидаги ифодаланган фикр-хулосалар, жўяли, муҳим бадиий сабоқлар буғунги кун болалари маънавиятини бойитища ҳам зарур ва фойдалиди. Чунончи, «Урушқоклар» шеърида "уруш-уруш" ўйинига берилиб кетган болалар эътибони беихтиёр бир чеккада рақета ясаётган Нодир ўзига тор-

мушкни биз катталар каби кувиб-солмайди, раҳм кўрсатади. «Бепаролигим сабаб қорни очгани тайин» деб ўзини айблайди ва хотиржамлик билан: «Бир гал қаймок эмасам, емабман-да, майлига» деб қаноат қилади. «Мехринг кучи» шеъри қаҳрамонни эса сигирини атай узоқча (катталарнинг кўзи тушмаслиги учун) ўтлатишга олиб бориб, бузонгинг

нинани чизсам, деб бошини котиргандага кичик Нурлан шари учуб кетганини айтиб, ийғлаб киради. Гайрат дарҳол шар суратини чизиб, чин шар ҳолиди унга узатади. Нурланинг севинганини кўриб Гайрат ҳам шод бўлади, чунки у яхшилик килди, бир боланинг дилини шод этди. Бирок шу билан қаламнинг сех-риҳи ҳам тугади. Чунончи, «Ғаройиб

пуштэ ўчоқда», деган гапни айтиб юборади. Шунда мажнисни ўр тўлкин олади, баъзилар эса қаҳ-қаҳ уриб, корини чантаглаб колади. Улар фикрича, чўпоннинг гали ақлага мувоғиқ эмас: "Ўтвомида газ гўё шамолдай елсин, дейди. Кўйиб берсанг, тогларга поезд ҳам келсин, дейди".

Алкисса, бечора чўпон лоғича чиқади. Бирок "Гоҳида бир дакиқа асрларга тенг" бўлиши ҳам мумкин экан. Сал ўтмад "Замонлар ҷевrildi, ёлғон кетиб ёлғонга, рост роста зериди". Оқибатда "ўчокларда ловуллаб газлар ёна бошлади. Келинчлар тапланин бир чекага ташлади". Бу ҳам майли: "Мўйизига атайсизми, Туш дейсизми — фарқи кам. Бир куни дeng тогларга Кирib келди поезд ҳам". Натижада, ўтидан кулганлар ўтова келиб, чўпонни учун шоир хаёлга бехос келиши кийин бўлган кўслирга мурожаат этганини ўтлатишга олиб бориб, бузонгинг кўрсатади:

Ҳамза Имонбердиев қисқа умри мобайнида ёзган «Кувноқлар кувончи», «Шоколадхўрлар», «Ғаройиб пуфак», «Кулгу шаҳарчаси», «Лофчилар алдоқчилар», «Бир кунлик мўъжиза» каби китоблар шоирнинг маънавий ҳәтигини давом эттиримоди. Улардаги шетр-эртаклар буғунти кунда мактаб дарслилари ва қўшимча алабиётлар саҳифаларидан ҳам жой олиб, болжонларнинг баркамол тарбия топнишида хизмат қилаёттани аҳамиятлариди.

Илк китоби «Кувноқлар кувончи»даги шеърларидаги ифодаланган фикр-хулосалар, жўяли, муҳим бадиий сабоқлар буғунги кун болалари маънавиятини бойитища ҳам зарур ва фойдалиди. Чунончи, «Урушқоклар» шеърида "уруш-уруш" ўйинига берилиб кетган болалар эътибони беихтиёр бир чеккада рақета ясаётган Нодир ўзига тор-

мушкни биз катталар каби кувиб-солмайди, раҳм кўрсатади. «Бепаролигим сабаб қорни очгани тайин» деб ўзини айблайди ва хотиржамлик билан: «Бир гал қаймок эмасам, емабман-да, майлига» деб қаноат қилади. «Мехринг кучи» шеъри қаҳрамонни эса сигирини атай узоқча (катталарнинг кўзи тушмаслиги учун) ўтлатишга олиб бориб, бузонгинг

нинани чизсам, деб бошини котиргандага кичик Нурлан шари учуб кетганини айтиб, ийғлаб киради. Гайрат дарҳол шар суратини чизиб, чин шар ҳолиди унга узатади. Нурланинг севинганини кўриб Гайрат ҳам шод бўлади, чунки у яхшилик килди, бир боланинг дилини шод этди. Бирок шу билан қаламнинг сех-риҳи ҳам тугади. Чунончи, «Ғаройиб

пуштэ ўчоқда», деган гапни айтиб юборади. Шунда мажнисни ўр тўлкин олади, баъзилар эса қаҳ-қаҳ уриб, корини чантаглаб колади. Улар фикрича, чўпоннинг гали ақлага мувоғиқ эмас: "Ўтвомида газ гўё шамолдай елсин, дейди. Кўйиб берсанг, тогларга поезд ҳам келсин, дейди".

Алкисса, бечора чўпон лоғича чиқади. Бирок "Гоҳида бир дакиқа асрларга тенг" бўлиши ҳам мумкин экан. Сал ўтмад "Замонлар ҷевrildi, ёлғон кетиб ёлғонга, рост роста зериди". Оқибатда "ўчокларда ловуллаб газлар ёна бошлади. Келинчлар тапланин бир чекага ташлади". Бу ҳам майли: "Мўйизига атайсизми, Туш дейсизми — фарқи кам. Бир куни дeng тогларга Кирib келди поезд ҳам". Натижада, ўтидан кулганлар ўтова келиб, чўпонни учун шоир хаёлга бехос келиши кийин бўлган кўслирга мурожаат этганини ўтлатишга олиб бориб, бузонгинг кўрсатади:

Ҳамза Имонбердиев қисқа умри мобайнида ёзган «Кувноқлар кувончи», «Шоколадхўрлар», «Ғаройиб пуфак», «Кулгу шаҳарчаси», «Лофчилар алдоқчилар», «Бир кунлик мўъжиза» каби китоблар шоирнинг маънавий ҳәтигини давом эттиримоди. Улардаги шетр-эртаклар буғунти кунда мактаб дарслилари ва қўшимча алабиётлар саҳифаларидан ҳам жой олиб, болжонларнинг баркамол тарбия топнишида хизмат қилаёттани аҳамиятлариди.

Илк китоби «Кувноқлар кувончи»даги шеърларидаги ифодаланган фикр-хулосалар, жўяли, муҳим бадиий сабоқлар буғунги кун болалари маънавиятини бойитища ҳам зарур ва фойдалиди. Чунончи, «Урушқоклар» шеърида "уруш-уруш" ўйинига берилиб кетган болалар эътибони беихтиёр бир чеккада рақета ясаётган Нодир ўзига тор-

мушкни биз катталар каби кувиб-солмайди, раҳм кўрсатади. «Бепаролигим сабаб қорни очгани тайин» деб ўзини айблайди ва хотиржамлик билан: «Бир гал қаймок эмасам, емабман-да, майлига» деб қаноат қилади. «Мехринг кучи» шеъри қаҳрамонни эса сигирини атай узоқча (катталарнинг кўзи тушмаслиги учун) ўтлатишга олиб бориб, бузонгинг

нинани чизсам, деб бошини котиргандага кичик Нурлан шари учуб кетганини айтиб, ийғлаб киради. Гайрат дарҳол шар суратини чизиб, чин шар ҳолиди унга узатади. Нурланинг севинганини кўриб Гайрат ҳам шод бўлади, чунки у яхшилик килди, бир боланинг дилини шод этди. Бирок шу билан қаламнинг сех-риҳи ҳам тугади. Чунончи, «Ғаройиб

пуштэ ўчоқда», деган гапни айтиб юборади. Шунда мажнисни ўр тўлкин олади, баъзилар эса қаҳ-қаҳ уриб, корини чантаглаб колади. Улар фикрича, чўпоннинг гали ақлага мувоғиқ эмас: "Ўтвомида газ гўё шамолдай елсин, дейди. Кўйиб берсанг, тогларга поезд ҳам келсин, дейди".

Алкисса, бечора чўпон лоғича чиқади. Бирок "Гоҳида бир дакиқа асрларга тенг" бўлиши ҳам мумкин экан. Сал ўтмад "Замонлар ҷевrildi, ёлғон кетиб ёлғонга, рост роста зериди". Оқибатда "ўчокларда ловуллаб газлар ёна бошлади. Келинчлар тапланин бир чекага ташлади". Бу ҳам майли: "Мўйизига атайсизми, Туш дейсизми — фарқи кам. Бир куни дeng тогларга Кирib келди поезд ҳам". Натижада, ўтидан кулганлар ўтова келиб, чўпонни учун шоир хаёлга бехос келиши кийин бўлган кўслирга мурожаат этганини ўтлатишга олиб бориб, бузонгинг кўрсатади:

Ҳамза Имонбердиев қисқа умри мобайнида ёзган «Кувноқлар кувончи», «Шоколадхўрлар», «Ғаройиб пуфак», «Кулгу шаҳарчаси», «Лофчилар алдоқчилар», «Бир кунлик мўъжиза» каби китоблар шоирнинг маънавий ҳәти

Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институтида узоқ йиллардан бўён талабаларга сабоқ бериб келаётган педагогика фанлари номзоди, профессор Адиба Носирова умрининг асосий қисмини саҳна санъатига, жумладан, саҳна нутки педагогикасига бағишлаган. Устоз педагог кўплаб илмий мақолалар, "Маданий дам олиш педагогикиси", "Жонли сўз санъати асослари" ўкув кўлланмалари, "Шахс ўйин маданийти" монографияси, "Саҳна нутки" дарслити муаллифидир.

А.Носирова билан сұхбатимиз театр санъатида нуткнинг аҳамияти, умман, сўз санъати ва уни кўллашдаги ўзига хос жиҳатлар ҳақида бўлди.

— Адиба опа, неча-неча авлод актёrlари нутки маданийти, сўз билан ишлаш ширасорларини сиздан ўрганиб, катта саҳнага йўл олди. Айтинг-чи, бугунгина кунда саҳна нутки масаласи қанчалик дозларб аҳамиятига эга?

— Аслида, саҳна нутки ҳамма даврларда ҳам долзарб бўлган. Чунки театра тил ва талафузинг қониқарисиз ахволда бўлиши ҳар кандай яхши асарнинг сависига пурт етказади. Айниқса, саҳна асарини адабий тил меъబорларига риоя этмаган ҳолда дуч келган шевада, истаган талафузда томошабинга етказам, деган ижрои, аввало, асарнинг бадий кимматига пурт етказса, иккичидан, маданий, руҳий бойлигимизни маҳрух килиб қўйиши мумкин. Тил маънавийтимизнинг ахралмас бўлгани, халқни қўлувчи мухим омиллардан биридир. Бугун она тилимиз давлат тили сифатида қадр ва эъзоз топётган бир даврда уни бузилишлардан сақлаша ҳар биримизнинг, хусусан, томошабин билан бевосита мулокотда бўлувчи саҳна санъати вакиларининг ҳам бурчи, деб ўйлайман.

— Очигини айтганда, кеинги пайтларда аксарият театрларимизда сўзга ётибор ва талафуз масаласи анча оқсан қолгани кўзга ташланти. Нафакат катталар, балки болалар театрларida ҳам шундай ҳолни кузатиш мумкин. Сизнингча, бунинг сабаблари нимада?

— Дарҳакиқат, факат театрлarda эмас, ҳатто миллионлар аудиторияси бўлган радио ва телевидениеда ҳам шундай ҳолатни кузатиш мумкин. Ваҳоланки, булар халқимизга, жумладан, ёшларга им-маърифат, маънавият, маданийдан сабоқ берадиган минбарлардир. Одамлар саҳна, экран, эфир орқали айтилган сўзларни тўғри деб ўйлайди, улардан андоza олади. Шунинг учун, биринчи навбатда, кўйирчик театр, болалар театрлари саҳна тилига жиддий ётибор беришлари лозим. Агар саҳнада шева жаранглаб, сўзлар нутғири талафуз килиб турилса, болалинг кулоги ёшлигидан шунга ўрганиб қолади. Албатта, саҳна асарларида шева ишлатилади.

